

Sygn. akt III AUa 426/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Beata Górska

Sędziowie: SSA Jolanta Hawryszko (spr.)

SSA Urszula Iwanowska

Protokolant: st. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 lutego 2019 r. w Szczecinie

sprawy Z. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K.

o wysokość kapitału początkowego

na skutek apelacji Z. B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 20 lipca 2018 r., sygn. akt IV U 53/18

oddala apelację.

SSA Jolanta Hawryszko SSA Beata Górska SSA Urszula Iwanowska

Sygn. akt III AUa 426/18

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. decyzją z 15 września 2016 r. ustalił ubezpieczonej Z. B. kapitał początkowy na dzień 1 stycznia 1999r. w kwocie 138.297,38 zł.

Z. B. nie zgodziła się z powyższą decyzją i wniosła o jej zmianę przez uwzględnienie, do ustalenia wysokości kapitału początkowego okresu zatrudnienia od 2.01.1989 r. do 31.12.1990 r., na podstawie umowy zlecenia jako agent prowadzący placówkę gastronomiczną.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o odrzucenie odwołania ewentualnie o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 20 lipca 2018 r. oddalił odwołanie oraz zasądził od ubezpieczonej na rzecz ZUS 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczona Z. B., ur. (...), decyzją z 8.06.2017 r. otrzymała prawo do emerytury powszechnej, która została zawieszona, zgodnie z wnioskiem ubezpieczonej. W dniu 2.01.1989 r. pomiędzy Wojewódzkim Przedsiębiorstwem (...) w K. (zleceniodawcą) a Z. B. (agentem) zawarto umowę zlecenia nr (...), polegającą na prowadzeniu przez agenta od 2.01.1989 r. do 31.12.1989 r. placówki gastronomicznej: Restauracji (...) w K.. Podstawowym obowiązkiem agenta było prowadzenie placówki w sposób zabezpieczający odpowiednią jakość

potraw, wyrobów i napojów, sprawną i rzetelną obsługę konsumentów oraz dokonywanie rozliczeń ze zleceniobiorcą zgodnie z zawartą umową. Aneks nr (...) do w/w umowy, strony postanowiły przedłużyć umowę nr (...) na rok 1990. Jako kierownik placówki gastronomicznej ubezpieczona nawiązywała w ww. okresie oraz rozwiązywała umowy o pracę z zatrudnionymi w restauracji pracownikami. Wypłacała im wynagrodzenie. Wypełniała listy płac oraz wydawała świadectwa pracy. Od 15.10.1990 r. do 6.12.2002 r. ubezpieczona prowadziła własną działalność gospodarczą.

Organ rentowy decyzją z 15.09.2016 r. ustalił Z. B. kapitał początkowy na datę 1.01.1999 r. w kwocie 138.297,38 zł; podstawa wymiaru kapitału początkowego wyniosła 1.149,96 zł, przy uwzględnieniu 25 lat, 2 miesiące i 20 dni okresów składkowych oraz rok i 25 dni okresów nieskładkowych. Do ustalenia wartości kapitału początkowego nie uwzględniono okresów: 16.06. – 30.08.1984 r., 1.06. – 11.09.1985 r., 30.05. – 15.09.1986 r., 28.05.-4.09.1987 r., 12.06.– 3.09.1988 r., 2.01.- 31.12.1989, 15.06. – 8.09.1989 r., 1.01. – 31.12.1990 r., ponieważ brak informacji czy umowy zostały zrealizowane.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w istocie ubezpieczona domagała się uwzględnienia, do wysokości kapitału początkowego okresu od 2.01.1989 r. do 31.12.1990 r. i nie kwestionowała rozliczenia w pozostałym zakresie.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołania, przy czym uznał, że odwołanie zostało wniesione w przepisowym terminie. Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia wskazał art. 173 ust. 1 ustawy z 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 poz. 1383 ze zm.), który stanowi, że dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek, ustala się kapitał początkowy. Wysokość kapitału początkowego zależy od udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych przebytych przed dniem 1 stycznia 1999 r., podstawy wymiaru i współczynnika p, który służy do obliczenia tzw. części socjalnej. Do ustalenia podstawy wymiaru kapitału początkowego przyjmowane jest wynagrodzenie (dochód), które stanowiło podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne do 31 grudnia 1998 r., albo osiągane uposażenie. Podstawę wymiaru kapitału początkowego ustala się na zasadach określonych w art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 oraz art. 18, z tym, że okres kolejnych 10 lat kalendarzowych ustala się z okresu przed dniem 1 stycznia 1999r. (art. 174 w zw. z art. 15 i 16 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Sąd Okręgowy uznał, że ubezpieczona w ww. spornym okresie prowadziła restaurację (...) w K. na podstawie zawartej umowy zlecenia, jednak zauważył, że ubezpieczona od 15.10.1990 r. rozpoczęła własną działalność gospodarczą. Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględnia się okresy składkowe. W myśl art. 6 ust. 1 pkt 1 okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia, zaś art. 4 pkt 5 stanowi, że okresem ubezpieczenia jest okres opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe; zgodnie z art. 6 ust 2 pkt 13 ppkt a ww. ustawy, za okresy składkowe uważa się przypadające przed dniem 15.11.1991 r. okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego wykonywanej na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia oraz współpracy przy wykonywaniu takiej umowy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. W myśl orzecznictwa, w polskim prawie ubezpieczeń społecznych nie obowiązuje powszechna zasada, że prawo do świadczeń ubezpieczeniowych ma każda osoba należąca do kręgu osób objętych ubezpieczeniem bez względu na to, czy opłacone zostały składki na ubezpieczenie (por. wyrok Sadu Apelacyjnego w Szczecinie z 9.01.2013 r., III AUa 422/12). Za okresy składkowe uznać zatem należy wyłącznie okresy zatrudnienia przed dniem 15.11.1991 r. na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia oraz za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne. Sąd Okręgowy rozważył, że w sprawie brak dowodów świadczących o tym, że z tytułu wykonywanej umowy zlecenia w okresie od 2.01.1989 r. do 31.12.1990 r. za ubezpieczoną Z. B. odprowadzone zostały składki na ubezpieczenia społeczne. Nie wynika to ani z zeznań świadka ani z akt osobowych czy też dokumentacji zawartej w aktach organu rentowego. Dołączone rozliczenie składek ZUS agentów i pracowników agentów za m-c IX 1990r. świadczy jedynie o fackie naliczenia składek za ten miesiąc. Wobec braku informacji o okresach opłacania składek Sąd I instancji uznał, że sporny okres nie był składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 13 ustawy tj. okres pracy na obszarze Państwa Polskiego

wykonywanej na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia oraz współpracy przy wykonywaniu takiej umowy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne.

Apelację od wyroku złożyła ubezpieczona zarzucając: - naruszenie prawa materialnego, tj. art. 6 k.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że ubezpieczona nie wykazała, iż faktycznie w okresie od 2.01.1989 r. do 31.12.1990 r. nie były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne,

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez przyjęcie, że ww. okres nie jest okresem składkowym,

- naruszenie prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów i dokonanie przez Sąd I instancji niezgodnych ustaleń faktycznych z materiałem dowodowym zebrany w sprawie, co doznało wyrazu przez bezpodstawne przyjęcie, że składki za sporny okres nie były zapłacone, mimo że zostały naliczone przez Wojewódzkie Przedsiębiorstwo (...) w K., co w świetle praktyki funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych, taka sytuacja faktyczna była praktycznie niemożliwa.

Ubezpieczona, co do meritum wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt 1. przez ustalenie, że okres od 2.01.1989 r. do 31.12.1990 jest uwzględniony przy ustalaniu wysokości kapitału początkowego.

Sąd Apelacyjny rozważył sprawę i uznał, że apelacja jest niezasadna.

Sąd Apelacyjny nie podziela oceny apelującej, że Sąd Okręgowy orzekając w sprawie naruszył przywołane wyżej przepisy prawa procesowego i materialnego. Sąd Apelacyjny w całości aprobuje ustalenia i ocenę prawną Sądu I instancji.

Analizując przepisy ubezpieczeniowe regulujące kwestię objęcia ubezpieczeniem społecznym osób wykonujących prace na podstawie umowy zlecenia, należy przypomnieć, że pierwotnie ustawa z 29.03.1965 r. o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników (Dz.U. z 1965 r., nr 13, poz. 90) w art. 47 wprowadziła delegację ustawową dla Rady Ministrów do rozciągnięcia przepisów tejże ustawy także na inne osoby wykonujące działalność usługową i wytwórczą w niewielkich rozmiarach. Skutkowało to wydaniem rozporządzeń z dnia 6.09.1966 r. (Dz.U. z 1966 r., nr 40, poz. 237) w sprawie ubezpieczenia społecznego osób prowadzących zakłady gastronomiczne oraz stacje benzynowe na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej oraz z dnia 1.04.1969 r. (Dz.U. z 1969 r., nr 10, poz. 71) w sprawie ubezpieczenia społecznego osób prowadzących uspołecznione sklepy i księgarnie na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej. Kompleksowa regulacja zagadnień ubezpieczeniowych osób wykonujących umowę zlecenia nastąpiła dopiero w ustawie z 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz.U. Nr 45, poz. 232; tj. z dnia 5.05.1983 r. (Dz.U. Nr 31, poz. 146), która weszła w życie 1.01.1976 r. To przepisy tej ustawy regulowały zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy zlecenia. Do grup objętych powszechnym obowiązkiem ubezpieczeniowym włączono osoby wykonujące pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia. Najistotniejsze z nich to regulacja zawarta w art. 1. wymienionej ustawy, zgodnie z którym obowiązkowe ubezpieczenie społeczne obejmowało osoby wykonujące stale i odpłatnie pracę na podstawie umowy agencyjnej lub zlecenia zawartej z jednostkami gospodarki uspołecznionej. Pracę uważa się za wykonywaną stale, jeżeli trwa nieprzerwanie co najmniej sześć miesięcy. Dzięki ustawie nowelizacyjnej z 16.10.1991 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 110, poz. 474) z dniem 29.11.1992 r. do ustawy dodany został art. 38¹, który stanowił, że przepisy ustawy stosuje się odpowiednio do osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia na rzecz innych niż uspołecznione zakłady pracy i osób fizycznych oraz do osób z nimi współpracujących. Ustawa z 1975 r. z dniem 22.02.1995 r. została zatytułowana O ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących prace na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, co dodatkowo podkreśliło brak rozróżnienia sytuacji prawnej osób zatrudnionych w uspołecznionych i nieuspołecznionych zakładach pracy. Kolejną znaczącą zmianę zasad obejmowania ubezpieczeniem osób zatrudnionych na podstawie umowy zlecenia wprowadziły ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (ustawa systemowa) oraz ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z

Funduszu Ubezpieczeń Społecznych tj. ustawa emerytalna. Na podstawie tych ustaw doszło do ujednoczenia systemu ubezpieczeń społecznych osób posiadających różne tytuły do objęcia ubezpieczeniem. W art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawa systemowa stanowi, że obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są osobami wykonującymi pracę na podstawie umowy zlecenia. Natomiast art. 6 ust. 1 pkt 1. w zw. z art. 4 pkt 5. ustawy emerytalnej stanowi, że okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia tj. okresy opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 13 lit a za okresy składkowe uważa się również okresy przypadające przed dniem 15.11.1991 r., za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne, albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne.

Z poszanowaniem powyższych regulacji prawnych zważyć należy, że ocena prawna sytuacji ubezpieczeniowej Z. B. w okresie od stycznia 1989 r. do 31.12.1990 r. powinna być dokonana w oparciu o przepisy ustawy z 19.12.1975 r., jako aktu prawnego obowiązującego w dacie zatrudnienia ubezpieczonej na podstawie umowy zlecenia. Natomiast przesłanki do nabycia świadczenia powinny być oceniane na podstawie obecnie obowiązujących przepisów ubezpieczeniowych, tj. zgodnie z art. 4 pkt 5, art. 5 ust. 1 pkt 1, art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 6 ust. 2 pkt 13 lit. a ustawy emerytalnej. Rację miał zatem Sąd Okręgowy wskazując, że w polskim prawie ubezpieczeń społecznych nie obowiązuje powszechna zasada, iż prawo do świadczeń ubezpieczeniowych ma każda osoba należąca do kręgu osób objętych ubezpieczeniem bez względu na to, czy opłacone zostały składki na ubezpieczenie. Sąd Apelacyjny nie podziela argumentów apelującej dotyczących automatycznego powstania stosunku ubezpieczenia społecznego z tytułu nawiązania określonego stosunku prawnego, tym bardziej, że sporny okres dotyczy trwania umowy zlecenia. W zakresie skutków prawnych podlega on zatem ocenie na podstawie ówczesnie obowiązującej ustawy z 19.12.1975 roku. Także w aktualnych przepisach o ubezpieczeniu społecznym, obowiązek opłacenia składki występuje, jako przesłanka nabycia prawa do świadczeń. Ustawa emerytalna stanowi, że za okresy składkowe uważane są okresy pracy na podstawie umowy zlecenia, za które została opłacona składka.

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że od wynagrodzenia Z. B. z tytułu umowy zlecenia nie były pobierane składki na ubezpieczenia społeczne. W aktach znajdują się dokumenty rozliczeniowe (listy płac) dotyczące jedynie wybiórczych miesięcy: lutego, marca, kwietnia, czerwca 1989 roku i września 1990. Dostrzec trzeba, że w ww. listach płac widnieją wyliczone potrącenia dotyczące składek na ZUS, jednakże w stosunku do innych agentów. Co do ubezpieczonej wyliczenia takiego dokonano jedynie w trzech miesiącach: w lutym, marcu, kwietniu 1989 roku. Również polecenia księgowe świadczące o uiszczaniu składek ubezpieczeniowych dotyczą innych osób, nie zaś Z. B.. Należy zauważyć, że obowiązujące w spornym okresie rozporządzenie Rady Ministrów z 29.01.1990 r. (t.j. Dz.U. z 1993 r., nr 68, poz. 330) w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego, w § 25. w zw. z § 26a stanowiło, że jednostka gospodarki uspołecznionej lub inny zakład pracy, który zawarł umowę, obowiązany był bez uprzedniego wezwania rozliczać co miesiąc składki na ubezpieczenie osób wykonujących umowę oraz wypłacone tym osobom świadczenia podlegające finansowaniu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Rozliczenie następowało w deklaracji rozliczeniowej, w której podana była łączna liczba osób wykonujących umowę i osób współpracujących. Płatnicy, którzy zawarli umowę, obowiązani byli bez uprzedniego wezwania przesłać do oddziału ZUS deklarację rozliczeniową i opłacić całość należnej składki na ubezpieczenie osób wykonujących umowę i osób współpracujących, po potrąceniu świadczeń finansowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, w terminie do 20. dnia każdego miesiąca za miesiąc ubiegły. W sprawie brak dowodów realizacji ww. zobowiązania przez zleceniodawcę.

Dokonane w sprawie ustalenie, że składki ubezpieczeniowe Z. B. nie były opłacane uniemożliwia zaliczenie spornego okresu do stażu ubezpieczeniowego wymaganego ustawą. W ocenie Sądu Apelacyjnego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, dotyczących wysokości kapitału początkowego nie wystarcza już tylko ustalenie obowiązku odprowadzania składek. Celem zakwalifikowania okresu trwania umowy cywilnoprawnej do okresu składkowego lub nieskładkowego, niezbędne jest bowiem wykazanie, że został zrealizowany obowiązek opłacenia składek.

Wyczerpując analizę prawną trzeba też dodać, że zgodnie z art. 174 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity Dz.U.09.153.1227 ze zm.) dla ustalenia kapitału początkowego istotne są dwie wartości, mianowicie przebyte okresy ubezpieczenia, definiowane jako okresy

składkowe i nieskładkowe oraz podstawa wymiaru kapitału początkowego determinowana wartością przeciętnej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego (definiując w uproszczeniu jest to wartość uzyskiwanych zarobków). W sprawie ubezpieczona domagała się ponownego ustalenia kapitału początkowego przez zwiększenie okresu składkowego, wskutek doliczenia spornego okresu pracy w przedsiębiorstwie (...) oraz zwiększenia podstawy wymiaru, wskutek doliczenia wynagrodzenia uzyskiwanego w spornych miesiącach. Zatem zgodnie z art. 6 § 2 k.p.c. ubezpieczona była zobowiązana co do tych przesłanek przytoczyć wszystkie okoliczności i dowody. W ocenie Sądu Apelacyjnego stanowisko Z. B. co do kwestii zwiększenia okresu składkowego było niezasadne, ponieważ nie zostało przekonująco udowodnione. Sąd Apelacyjny konsekwentnie stoi na stanowisku, że fakt odprowadzanych składek, a przede wszystkim ich wartość wymaga dowodów pewnych oraz jednoznacznych, i nie ma tu miejsca na domniemania faktyczne, czy ustalanie hipotetyczne.

Podsumowując, wobec braku udowodnienia przez ubezpieczoną faktu odprowadzania składek, nie ma aktualnie możliwości zwiększenia okresu składkowego w oparciu o umowę zlecenia z Wojewódzkim Przedsiębiorstwem (...) w K.. O tej ocenie przesądził fakt, że ubezpieczona nie przedstawiła żadnego dokumentu potwierdzającego okoliczność opłacania składek za sporny okres. Przy tym okoliczność, że za pozostałych pracowników odprowadzано składki nie ma znaczenia prawnego dla sytuacji procesowej ubezpieczonej.

W konsekwencji powyższego, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację ubezpieczonej.